

Jätksuutliku arengu konverentsil TPÜ-s märgiti, et Eestis on koolides liiga vähe mehi – 2003. aastal põhikoolis 15% ja keskkoolis 22%. Taanis on vastavad arvud 33% ja 66% ning Soomes 29% ja 44%.

Õpetajaamet Eestis ja mujal Euroopas

K a i r e T a m m

Riigikontrolli tulemusauditi osakonna vanemaudiitor

Eesti haridussüsteemi pikka aega vae-
vav õpetajate puudus sunnib küsima,
kas me oleme oma probleemiga üksi ja
unikaalsed või leiame samade raskuste
ees seismas ka teisi Euroopa riike. Pilg
õpetajaskonna põhinäitajatele tõendab,
et kuigi leidub mõni mõtlemapanev eri-
nevus, on mureküsimumused paljuski sar-
nased ja vastandus meie–nemad pole
põhjendatud.

Õpetajaskond vananeb

Eakate õpetajate osakaal on järjepide-
valt ja kiiresti suurenenud alates 1990.
aastate algusest. Täna on enamikus
Euroopa riikides üle poole õpetajas-
konnast üle 40 aasta vana. Kõige enam
on eakaid pedagooge Saksamaal ja
Rootsis, kus üle 50-aastaste õpetajate
osatähtsus läheneb juba 50%-le. Kriitili-
ne olukord valitseb ka Itaalias, kus üle
40-aastasteid õpetajaid on üle 90%.
Noorem on õpetajaskond Prantsus-
maal, Iirimaa, Luksemburgis, Portuga-
lis, Inglismaal, Slovakkias ja Poolas, kus
alla 40-aastaste õpetajate osakaal üle-

tab 40%. Alla 30-aastaseid õpetajaid on
kõige enam Portugalis (24%), Slovaki-
as (19%), Inglismaal (18%) ja Prant-
susmaal (17%) (vt tabel 1).

Eesti pole õpetajaskonna vananemi-
ses erand. Ligi kolmandik Eesti õpetajate-
st on üle 50 aasta vanad, noorte
õpetajate pealekasv väike. Alla 30-aas-
taste õpetajate osakaal oli 2000/01. õa
11%, mis jääb veidi alla OECD riikide
keskmisele.

Nii Eestis kui ka välisriikides peavad
õpetajaametit valdavalt naised. Siiski on
Eestis meesõpetajate osakaal eriti taga-
sihoidlik. Kui Eestis õpetas 2003. aastal
põhikoolis 15% ja keskkoolis 22%
meesõpetajaid, siis näiteks Taanis vas-
tavalt 33% ja 66%, Soomes 29% ja
44%.

Õpetajakoha täitmine on probleem nii
Eestis kui Euroopas. Juba täna peab ligi
kolmveerand Eesti koolidest mõne aine
õpetajate leidmist keeruliseks. Kõige
raskem on koolijuhtide hinnangul leida
inglise keele, matemaatika ja poiste töö-
õpetuse õpetajat. Ainsana pole problee-

me klassiõpetajate leidmisega. Joonisel
1 on toodud õpetajate leidmise keeruku-
se pingerida aineti (kuigi vastavad ame-
tikohad neis koolides ei pruugi olla tege-
likult täitmata).

Rahvusvahelised uuringud näitavad,
et samade aineti õpetajatest tuntakse
puudust mujalgi. OECD riikide koolijuhtid
kogevad raskusi peamiselt arvutiõpetu-
se, matemaatika, võõrkeelte, täppis- ja
loodusteaduse ning tehniliste (*technology*)
ainete õpetajate leidmisel (*International Survey of Upper Secondary Schools. OECD. Policy Brief. The Quality of the Teaching Workforce*). Loetelu
osutab, et teravamalt puudust tuntakse
nende aineti õpetajatest, kellele paku-
takse tööd väljaspool kooli ja märksa ta-
suvamatel kohtadel.

Kvalifikatsioonita õpetajad

Õpetajate puudusest rääkides ei peeta
sageli silmas mitte nende otsust, vaid
varjatud puudust. Enamasti ei jäta koo-
lid ametikohta tühjaks, vaid püüavad
tunnid siiski kuidagi ära anda. Selleks

võetakse tööle rohkem või vähem kvalifitseerimata õpetaja. OECD riikides pole keskmiselt 14% täiskohaga ja 31% osalise ajaga töötavatest õpetajatest täielikult kvalifitseeritud (vt tabel 2). Eestis on tuttav sama probleem, kuigi olukord on jõudsalt paranenud ja praeguseks ka parem kui mujal Euroopas. 2000. aastal oli Haridus- ja Teadusministeeriumi andmetel kvalifitseerimata ligi kolmandik õpetajatest. 2003. aastal ei vastanud Riigikontrolli auditi andmetel nõuetele ligi kümnendik õpetajatest. Nõuetele vastavate õpetajate osatähtsus erineb aineti. Kõige rohkem kvalifitseeritud õpetajaid on vene keele kui emakeele, saksa keele ja matemaatikaõpetajate seas ning nõuetele mittevastavaid tööpõetuse ja muusikaõpetajate seas.

Eesti õpetajad palgalt võrdseimad

Nagu Eestis, nii ka mujal Euroopas määratakse õpetajate palk suuresti riiklikul tasandil, sõltuvalt riigist arvestatakse palga määramisel staaži, kogemusi ja tööpanust. Enamikus riikides on gümnaasiumiõpetaja palk kõrgem kui põhikooliõpetajatel. Eestis see nii ei ole, erineb vaid klassijuhatamise tasu.

On riike (nt Inglismaa, Iirimaa), kus noore ja kogunud õpetaja palgad erinevad oluliselt, ning riike (nt Austria, Norra, Island, Rootsi), kus seda erinevust olulisel määral pole. Õpetajate suhtelise sissetuleku hindamiseks võrreldakse õpetajate palgataset sisemajanduse kogutoodanguga *per capita* (vt joonis 2).

Miinum- ja maksimumtasu oluline lahkumine viitab tasustamissüsteemi paindlikkusele. Eestis on miinum- ja maksimumtasu vahe kõige väiksem, samas kui Prantsusmaal erineb maksimumtasu miinumtasust rohkem kui kaks, Sloveenias ja Iirimaa ligi kaks ning Inglismaal 1,6 korda. Kuigi Lätis jääb õpetajate palk alla keskmist palka, erineb maksimum- ja miinumtasu 1,6 korda.

Eesti õpetajaskonna probleemides pole midagi väga unikaalset – õpetajate puudus ja kompetentsete õpetajate leidmine ning õpetajaskonna vananemine on mured, millega seisavad silmitsi ka teised riigid. Oma probleemidele lahenduste otsimisel ei pea Eesti olema üksik ning meil on võimalik õppida teiste Euroopa riikide kogemusest.

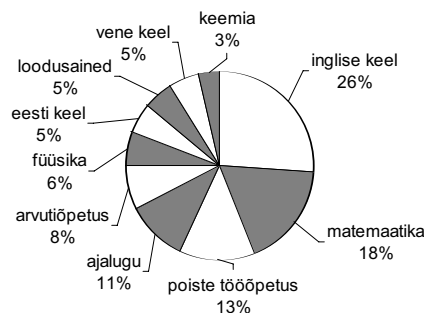
	alla 30	30–39	40–49	üle 50
Itaalia	0,1	8,7	42,5	48,7
Saksamaa	4,0	14,0	35,4	46,7
Soome	7,5	25,4	31,1	36,1
Holland	8,3	17,2	37,5	37,1
Iiri	10,5	31,3	29,2	28,9
Eesti	11,0	26,0	29,0	34,0
Rootsi	11,7	19,1	24,6	44,6
Kanada	11,8	24,4	38,7	25,1
OECD keskmine	12,6	24,5	32,4	30,6
Belgia	12,7	21,8	35,6	29,9
Norra**	12,9	22,1	28,7	36,3
Luksemburg***	13,1	26,8	29,5	30,7
Prantsusmaa	17,1	24,6	27,1	31,1
Inglismaa	17,8	22,8	33,4	26,0
Slovakkia	18,7	24,2	28,8	28,3
Poola	19,0	29,7	30,1	21,1
Portugal	23,8	38,8	25,3	12,1

Tabel 1. Õpetajate* vanuseline jaotus (protsentides), 2001.

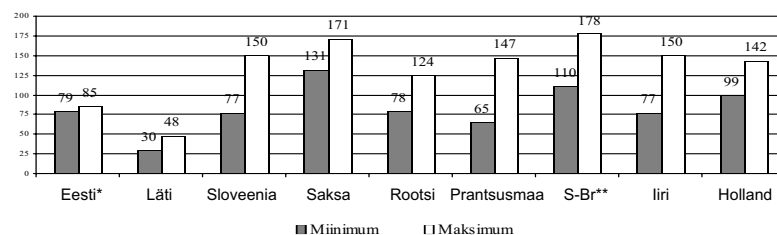
* Nii avaliku kui erasektori põhikooli 7.–9. klass ja keskkooliõpetajad (ehk ISCED, *International Standard Classification of Education*, 2 ja 3), Eesti puhul üldhariduskoolide (1.–12. klass) õpetajad. ** V.a erakoolide õpetajad. *** Sh põhikooli 1.–6. klassi õpetajad (ehk ISCED 1). Allikas: OECD. *Education at a glance*, 2003.

	% täiskohaga töötavatest õpetajatest	% osalise ajaga töötavatest õpetajatest
Iiri	0,4	15,0
Taani	6,6	21,6
Šveits	10,2	30,3
Belgia	12,8	19,2
Soome	15,1	39,5
Itaalia	16,1	52,9
Portugal	22,0	54,0
Mehhiko	23,3	21,1
Norra	23,6	44,8
Rootsi	27,3	45,9
Keskmine	14,3	31,3

Tabel 2. Mittekvalifitseeritud õpetajate osakaal riikides 2001. aastal.

Joonis 1. Aineõpetajad, kellest Eesti koolid kõige enam puudust tunnevad. Protsent tähistab vastanud koolijuhate osakaalu. Allikas: Riigikontrolli veebiküsimustik.

Joonis 2. Põhikooliõpetaja miinum- ja maksimumtasu ning SKT elaniku kohta (%), 2000/2001. * Põhikooli- ja gümnaasiumiastmes kokku. ** Palgad toodud Londoni põhjal. Allikas: Eurydice, Eurostat. *Key Data on Education in Europe 2002*, lk 26.